

Rákosi elvtárs és a kormány számos tagjának jelenlétéről, az ottani nagyszerű hangulatról elragadtatással beszéltek.

*Kálló
követ*

Magyar Országos Levéltár, a bukaresti követség TÜK-iratai, XIX-J-33-a, 2. doboz, 1-253. tétel, 4-5. Kálló aláírásával hitelesített másolat.

44.

KÁLLÓ IVÁN KÖVET JELENTÉSE KÁLLAI GYULA KÜLÜGYMINISZTERNEK A NÉPTANÁCSI VÁLASZTÁSOKRÓL

Bukarest, 1951. január 13.

8/szig.biz.-1951.

Szigorúan bizalmas!

Ma van egy éve, hogy a Nagy Nemzetgyűlés megszavazta a törvényrendeletet a Népi Tanácsok megválasztásáról. Abban az időben már országszerte működtek az Ideiglenes Tanácsok,¹⁶⁷ amelyeknek a működése távolról sem volt annyira megfelelő, hogy feledtetni tudta volna a háború előtti helyzetet, amikor még Romániában virilista alapon a legtöbb adót fizetők köréből kinevezett Törvényhatósági Bizottságok működtek országszerte. Városokban sem, de különösen vidéken ezeknek a Törvényhatósági Bizottságoknak a munkája semmilyen területen nem volt észrevehető. Esetleg csak abban nyilatkozott meg, hogy egyik vagy másik városban szörnyű nagy korrupció, panama nyomaira bukkantak rá és ezekben mindég szerepük volt, illetve részük volt ezeknek a bizottságoknak.

Bukarest erre a legjobb példa, ahol bár voltak kórházak, tisztí orvosok, de ezek is teljesen a vagyonos osztályok érdekeit szolgálták, a nép érdekeit, közegészségügy, közoktatás, városrendezés, a legelhanyagoltabb állapotban jutott el az Ideiglenes Tanácsok megalakításáig. Aki Bukarestben jár, az mind csodálkozik a város rendezetlenségén, a háború előtti építkezések összevisszaságán, ezek mind azt bizonyítják, hogy az Ideiglenes Bizottságok igen hitvány örökséggel kezdték meg működésüket. Közvetlenül a felszabadulás után ezen a téren úgyszólván semmi változás nem történt, csak három évvel ezelőtt indult el egy folyamat, amely igen lassú ütemben hozott némi változást, amikor a királyt elűzték és kikiáltották a népi köztársaságot.¹⁶⁸ Mind ez ideig a Párt befolyása sem volt eléggé észrevehető. Mindég itt volt a múlt szimbóluma, a király és minden vonalon fel-felbuggyant a tömegek között annak a lehetősége, hogy a felszabadulással együtt létrejött átalakulás csak ideiglenes, és hogy a régi uralkodó rendszert a jelenlevő királlyal együtt visszaállítják a régi állapotokat. A népi demokrácia kikiáltása után meggyorsult a fejlődés a Párt igyekezett bizonyos változást elősegíteni azzal, hogy bár például Erdélyben

¹⁶⁷ A néptanácsok ideiglenes bizottságait 1949 áprilisában iktatták be.

¹⁶⁸ Lásd az 1. sz. iratot.

nagyon sok elemet meghagytak a városok és a falvak élén, és csak itt-ott történt meg, hogy egy-egy munkáskáder polgármester lett, vagy később az Ideiglenes Bizottságok tagjai közé politikailag megfelelő emberek is kerültek, de ez olyan kevés volt, hogy minden túlzás nélkül állíthatom, hogy az Ideiglenes Bizottságok, tekintve összetételüket és tekintettel arra, hogy a hivatalokban teljesen a régi garnitúra végezte a munkát, az Ideiglenes Bizottságok működése csak kis részben váltotta be a hozzáfűzött reményeket.

A Párt, a tömegszervezetek igyekeztek ugyan az Ideiglenes Bizottságok munkáját segíteni működésükben, de az eredmény nagyon kevés volt.

Nagyon sok helyen megmutatkozott a régi tisztikar befolyása az Ideiglenes Tanácsok működésén. A tömegek olyan messze voltak az Ideiglenes Tanácsok problémáitól, valamint a közügyektől, tehát olyan keveset foglalkoztak ezekkel, hogy a hivatalokba megbízható elemek bevitele a legnagyobb nehézségekbe ütközött.

A végleges bizottságok megválasztásáig a törvény létrehozásától eltelt egy év, miután Románia új rajonbeosztása igen késett. Véleményem szerint nehézségeket okozott az is, hogy ez a két nagy jelentőségű változás Románia új területi felosztása és a Népi Tanácsok végleges megválasztása túl közel esett egymáshoz. Véleményemet alátámasztották több esetben illetékesek részéről történt megnyilatkozások, legutóbb Bányai László egyetemi tanár, Szenkovits Sándor miniszter,¹⁶⁹ akik szintén rámutattak ezekre a hibákra.

A rajonbeosztást a tömegek elég közömbösen fogadták, de a Népi Tanácsok végleges megválasztásánál igen érdekes, hogy lassan, fokozatosan a nagyszerű agitáció meg tudta mozgatni a tömegeket, különösen a vidéki pártszervezetek jó munkát végeztek és a tömegek felvilágosítása elég jó eredménnyel járt. A választásokat megelőzően beszéltem Bukarest Ideiglenes Tanács elnökével, aki mondta, hogy nagyon jó, hogy Magyarországon már megtörténtek a választások. Nagyon nagy figyelmet szenteltünk az ott folyó agitációnak és választási munkának és ezek nekünk igen jó tapasztalatokat adtak. Szenkovits miniszterrel való beszélgetésemkor még úgy nyilatkozott, hogy a Párt, a kormányzat és a tömegszervezetek legfőbb vezetői nem fognak lemenni vidékre gyűléseket tartani, hanem a választás munkáját a vidéki és helyi szervekre bízják. Csak később jöttek rá, hogy ez helytelen és a választásokat megelőző két hetet azután nagyon jól kihasználták és igen sok vidéki gyűlésen beszéltek a Párt, a kormány és a tömegszervezetek vezetői. Igen jó elgondolás volt véleményem szerint az is, hogy a szavazóigazolványokat úgy kellett kiváltani. Ezt is nagyon jó agitáció előzte meg és még egy lehetőséget adott arra, hogy a tömegekkel foglalkozzanak és megértessék velük a választások jelentőségét.

Nagyon ügyesen hajtották végre a jelöléseket. Itt valóban érvényesültek a legdemokratikusabb szempontok, a jelölést úgy ejtették meg, és úgy hajtották végre, hogy a legszélesebb néprétegek véleményét vették figyelembe. A legbecsületesebb és legaktívabb, de a legfejlettebb elemeket is bevitték jelölteknek és itt nem voltak tekintettel arra, hogy ki milyen nemzetiségű, vagy milyen foglalkozású, a főszempont az volt, hogy bírja a tömegek bizalmát, és vinni tudja magával a tömegeket legközvetlenebb kapcsolatba a közügyekkel, az ország, a város és a falu életével. Különös jelentősége van annak, hogy rengeteg magyar származású egyén került a Népi Tanácsokba,¹⁷⁰ ez magával hozta azt, hogy a magyarság körében igen komoly bizalmat sikerült

¹⁶⁹ Szenkovits Sándor (Alexandru Sencovici) 1949 decemberétől könnyűipari miniszter volt.

¹⁷⁰ A magyar képviselők száma: 10 077 fő, 9,2% volt. (Az 1948-as népszámlálás szerint 9,4% volt a magyar kisebbség országos aránya.)

keltenie a Népi Tanácsok működése iránt. A Romániában élő szerb és német, illetve szász ajkúakat is eléggé jól mozgásba hozták és a közülük való jelölés is nagy megnyugvást keltett. A jelöléseknek ilyen módon való megejtése azonban magával hozta azt is, hogy bár a legaktívabb, a legképzettebb elemek kerültek a Népi Tanácsokba, tekintettel arra, hogy körülbelül 110 000 tanácstagot választottak meg, nem sikerült a politikailag legmegbízhatóbbakkal betölteni ezt a létszámot, mert sajnos ezen a téren is nagyon megmutatkozik a káderoknak a hiánya.

A Párt, a szakszervezetek és az egyéb tömegszervezetek területén még nem nevelődött ki egy ekkora szilárd meggyőződésű és megbízható szervezés, vagy közügyek intézésében jártas gárda. Mindenesetre hatalmas terület és rengeteg lehetőség jött létre arra, hogy a nevelés ezen a területen eredményes lehessen. Maga a választási törvényrendelet elég sok nyitott kaput hagy arra az esetre, hogy cserélni lehessen az ezen a területen működő elemeket.

Dej elvtárs a villamosvasúti kocsiszínbén tartott választói nagygyűlésén erről a kérdésről sokat beszélt és kihangsúlyozta, hogy maga a választás, annak lefolyása igen jó iskola számunkra, ezen a területen való működés pedig ennek az iskolának a legmagasabb fokozatát jelenti.

Politikailag igen jelentős az, hogy a 110 000 főnyi tanácstag 54%-a munkás származású és az összes megválasztott tagok 12%-a az együtt élő nemzetiségek képviseletében került bele a Népi Tanácsok összességébe. Nem szabad figyelmen kívül hagyni azt a politikailag fontos körülményt sem, hogy a választásoknál a 16 millió lakos közül csak közel 10 millió ember szavazhatott. Itt mutatkozik meg a Párt Vezetőinek az a nagy figyelme, melyet ennek a kérdésnek szenteltek, hogy alapos körülmények között kizsárolták a választásban való részvételből minden olyan elemet, aki csak egy kicsit is kétes volt. A kimaradtak között túlnyomórészt kulákok, igen nagy részt lecsúszott egzisztenciájú, megbízhatatlan kispolgár, volt önálló iparosok, kereskedők, akik még most is hatóságilag tiltott feketekereskedelem területén keresik meg a mindennapi szükségleteket. Ezek az elemek nagyon komoly tevékenységet fejtettek ki az irányban, hogy felkeltsék a választásokkal szemben a közömbösséget, az együtt élő nemzetiségek között elhítsék a sovinizmus mérgeit. Munkájuk eredménye nem nagy. A tömegek hatalmas, zárt sorokban vonultak fel a választási urnák elé. Szenkovits elvtárs ezzel kapcsolatban azt mondta, csak azt nem sikerült keresztülvinnünk, mint ahogy a magyar elvtársak csinálták, hogy háztömbönként vitték az agitációt és vonultak fel a választásokra, de majd a legközelebb. A nemzetiségek közötti ellentétek szítása területén kisebb eredményt tudtak elérni, Szatmáron és a csángók között. Szatmáron plakátok leszagatása, szénnel és krétával a plakátokra jelszavakat írva, hogy „nem érdekel bennünket”, „meddig tart ez még” stb. jelszavakat, továbbá templomokban választás bolygatása érdekében kifejtett agitáció. A csángók között pedig a választói üléseken való részvétel megzavarása, harangzúgás és rendkívüli istentiszteletek, melyekről budapesti tartózkodásom alkalmával Bányai elvtárs is beszélt és ezeket jelentettem.¹⁷¹

A Népi Tanácsok munkájának elindítása egy kicsit nehézkesen megy. Valószínű, ezek a kezdeti nehézségek. A Párt és a tömegszervezetek tőlük telhetően minden segítséget megadnak az elinduláshoz. Fontos körülmény ez annál is inkább, mert eddig minden bajjal, minden panasszal a Párthoz mentek. Most meglesz a lehetősége annak, hogy a Népi Tanácsok nemcsak az államhatalom szervei legyenek, hanem fontos feladatokat töltsenek be az illető területek gazdasági, szociális, kulturális életének megszervezésében. A lakosság jólétének és felemelkedésének

¹⁷¹ Lásd a 43. sz. iratot.

biztosításában, mint ahogy Dej elvtárs mondotta, hogy nincsen olyan szektor, amelyben a Népi Tanácsokra ne várnának fontos feladatok.

Véleményem szerint, bár hiányzik a román tömegekből az a tapasztalat, melyre nálunk mégis volt lehetőség a háború előtt is és a háború után különösen törvényhatóságok területe, szakszervezetek és egyéb intézmények, ahol ezekkel a problémákkal kapcsolatba kerülhettek volna, mégis bizonyosra vehető, hogy a Népi Tanácsok hatalmas szervezete fontos végrehajtó szerve lesz az államhatalomnak, sokkal jobban fognak érvényesülni a Párt és a kormányzat intézkedései és sokkal könnyebben fognak megvalósulni a nép érdekei.

Pont ezen a területen látszik meg a legjobban a tömegeknek az a reménysége és az a biztonsága, hogy részesei lettek az államhatalomnak olyan területen is, melyen eddig a dolgozó tömegek nem érvényesíthették érdekeiket. A választási periódus kezdetétől a választások lezajlásáig hatalmas munkát végeztek. Különösen Erdélyben úgyszólván az egész tömeget megmozgatták, a tömegek között végbement azáltal, hogy így kapcsolatba kerültek az ország és a dolgozó tömegek ügyeinek intézésével és problémájával.

Ez a választás nagy lépés a szocializmus építése terén, bizonyára a legnagyobb eredmény a város és a falu közötti kapcsolat létrehozásában és a kulturális élet fejlesztésében fognak megmutatkozni. Minden jel arra mutat, hogy az illetékesek erre veszik az irányt, de arra is mutatnak ezek a jelek, hogy Románia ötéves tervének végrehajtásánál a Népi Tanácsok minden területen elő fogják segíteni, hogy a terv végrehajtása az ország és dolgozó nép érdekében minél eredményesebb legyen.

*Kálló
követ*

Magyar Országos Levéltár, a Külügyminisztérium TÜK-iratai, 1945–68, Románia, XIX-J-1-j, 9. doboz, 5/c tétel, 002 320/1950. Kálló aláírásával hitelesített tisztázat.

45.

KÁLLÓ IVÁN KÖVET JELENTÉSE KÁLLAI GYULA KÜLÜGYMINISZTERNEK AZ MNSZ VEZETŐIVEL TÖRTÉNT BESZÉLGETÉSÉRŐL

Bukarest, 1951. február 19.

/szig.biz.-1951.

Szigorúan bizalmas!

Folyó hó 17-én vacsorán voltam feleségemmel együtt Juhász Lajosnál a Magyar Népi Szövetség vezetőjénél, ahol jelen volt Kacsó Sándor, a Népi Szövetség másik vezetője feleségestől, valamint Ottrok Ferenc, a Népi Szövetség vezetőségének tagja feleségestől. A vacsora rendkívül szívélyes és baráti hangulatban zajlott le. Utána a Magyar Népi Szövetség munkájára terelődött a beszélgetés, mely közben Juhász elvtárs elmondotta, hogy rengeteg dolguk van, a kollektív

mezőgazdaságok propagálása borzasztó sok munkát ad nekik, de most a Népi Tanácsok megmozgatása is nagyon leköti őket. Ezekkel kapcsolatban sokat tartózkodik vidéken és így a tanulása nagy nehézségekbe ütközik. Kérdésemre, hogy mi újság vidéken, elmondotta, hogy kezdnek a dolgok jól menni. A reakció sovinizta befolyása egyre kevesebbet érvényesül, bár van egy probléma, mely a reakciónak igen erős tápot ad. Ez pedig az utazások korlátozása. Nem vagyunk elég okosak – mondotta Juhász elvtárs, hogy mitévők legyünk. Illetékes helyen úgy látják, hogy az utazás korlátozásának megszüntetésének még nem jött el az ideje. A felszínen már csend van, a sovinizmus már kezd visszahúzódni, de még mindig igen komoly jelei vannak. Kérdésemre elmondotta, hogy ezek a jelek megmutatkoznak a Magyarországról Romániába és a Romániából Magyarországra menő leveleken keresztül. Nem is képzeled – mondotta –, hogy ezen keresztül mi megy. Az itt élő magyarok részéről olyan nem helyes hangnemben írogatnak Magyarországra és onnan vissza, hogy ez komoly gondolkodóba ejti az illetékeseket. Különösen az izgatja fel nagyon az itt élő magyarokat, hogy töletek megírják a levélírók az ottani élet fejlődését és javulását. Ugyanez történik például a *Szabad Néppel* is. A másfél millió magyar közül nagyon sokan olvassák a *Szabad Népet*. Illetékes helyen egyes, a sovinizmus felé hajló románok közül még elvtársak is fájlatják, hogy a *Szabad Nép* ilyen bőségesen hozza le az elért eredményeket, mert ezeket az itteni reakció kihasználja és olyan hallatlan propagandát csinálnak a román népi demokrácia és a Párt ellen, hogy borzasztó. – Úgy állítják be a dolgot, hogy a magyar népi demokrácia sokkal jobb és a Magyar Párt sokkal jobban dolgozik és vezet.

Felvettem a kérdést, hát mi volna helyesebb, ha a *Szabad Nép* nem írna ezekről az eredményekről? Hallgatná el őket? Nem, ez nem volna helyes – mondotta –, de az kellene, hogy a *Szabad Nép* néha-néha nagyobb terjedelemben foglalkozna a mi népi demokráciánk eredményeivel is, és a Mi Pártunk jó munkájával is, hogy az itt élő magyarság lássa, hogy itt is az a szándék, az a cél, és itt is jó munka folyik. Felhívtam Juhász elvtárs figyelmét a *Szabad Nép* és a magyar lapok rengeteg cikkére, melyek mind azt bizonyítják, hogy kölcsönösen mi is sokat írunk a román eredményekről és különösen az utóbbi három hónapban nagyon sokat javult a helyzet ezen a téren és csak ez kölcsönösségi alapon nehéz. Értem – mondotta Juhász elvtárs – és valóban így van, de azért meg kellene próbálni, hogy a *Szabad Nép* kicsit nagyobb terjedelemben foglalkozzék a mi problémáinkkal is.

Megemlítettem Juhász elvtársnak, hogy nálunk a Párt és a sajtó felhasználja propagandának a baráti országok elért eredményeit, és ennek igen komoly serkentő hatása van dolgozó tömegeinkre. Hát ezt miért nem próbálják meg itt is – kérdeztem. A Párt részéről ezt helyesen nálunk is így fogják fel, de megmondom őszintén – mondotta Juhász elvtárs –, hogy itt nálunk nem egészen jól fogják fel ezt a kérdést és itt-ott találkozunk az irigységgel is. Nagy kár – mondtam –, hogy így van. Remélem azonban, hogy úgy, ahogy a Párt erősödik az ilyen jelenségek meg fognak szűnni.

Kacsó Sándor felesége és az én feleségem felé volt fordulva és éppen a budapesti színházi eseményekről volt szó, egy pillanatra én is odafigyeltem és hallottam, mikor Kacsóné azt mondotta – sohasem látott nagyszerűbb darabot, mint a „Néma leventé”-t... Juhász elvtárs odasúgta, hogy Kacsó Sándor nem elvtárs. Baloldali polgári elem és hogy a legutóbb is, majdnem kitétték a Magyar Népi Szövetségből. Kacsó Sándor vette át a szót és mondotta, hogy 1945–46-ban sokat írtak a magyar lapok a romániai sovinizta megnyilatkozásokról, állítólagos atrocitásokról. Azok nagyon el voltak túlozva – mondotta. Juhász elvtárs megjegyezte, hogy valóban így van. Juhász elvtárs folytatta, hogy 1946-ban nagyon sokat ártott Grozának a

vidéki körutazása, akit megrohantak a magyarok, hogy mikor lehet Magyarországra utazni és ő – mondotta – meggondolatlanul, azt mondotta, hogy ne nyugtalankodjanak ez miatt, hogy a határokat úgyis hamarosan el fogják törölni, megcsináljuk a szocializmust és akkor a határokra nem lesz szükség. Az illetékes szerveknek az volt a véleménye, hogy Groza megbolondult és hogy vigyázni kell rá. Kacsó Sándor megjegyezte, hogy annak idején őt küldték le vidékre, hogy ezt a zűrzavart lokalizálja, és hogy ő minden technikai nehézséget és egyebeket kellett, hogy összehordjon, hogy a kedélyeket lecsillapítsa.

És mi most a helyzet? – kérdeztem. Vidéken a tömegek között nagyon sokat fejlődött és javult a helyzet. Úgy, ahogy erősödünk pártvonalon és ahogyan a nevelőmunka fokozódik, lassan lecsendesednek a sovíniszta hullámok. Alig lehet őket észrevenni, csak úgy-ahogy, mondtam, még a leveleken keresztül. És még valami – mondotta Juhász elvtárs –, a Népi Szövetség vezetőségi ülésén még most is megmutatkoznak olyan meggondolatlanságok, hogy az ember csak bámul. A legutóbb például a Népi Szövetség igen számottevő egyik személyisége felvetette a filléres vonatok indításának problémáját Budapestre és vissza. Olyan lárma és zűrzavar keletkezett belőle, hogy borzasztó. Az embereknek nincs már türelmük. Mi történne akkor – kérdeztem –, ha ezeket úgy vezetnénk le, hogy például lehetőséget adnánk többet az eddigieknél, a családi és rokoni kapcsolatok útján való érintkezést a két nép között. Én azt hiszem – mondotta Juhász elvtárs –, hogy az érintkezés és a kapcsolatok kifejlődésének merev korlátozásával is rossz hatást érünk el. Mit tud a Népi Szövetség ezen a téren segíteni – kérdeztem. Sűgva mondotta – hát én erről nem is mernék beszélni sehol. Tőlem legutóbb rossz néven vették, hogy nem tudok jól románul, tudják, hogy most oroszul tanulok és azt vágják a fejemhez, miért nem előbb románul tanulok meg jól. A Népi Szövetség munkájával kapcsolatban még elmondotta Juhász elvtárs, hogy egy kicsit korlátozott a működési területe. Túlzottan előírják neki, hogy mit kell tenni és vigyáznak, hogy többet ne tegyen. Éjjel egy óráig voltunk együtt és az a benyomásom, hogy ezen a vonalon egy kicsit lassú a fejlődés.

*Kálló
követ*

Magyar Országos Levéltár, a Külügyminisztérium TÜK-iratai, 1945–68, Románia, XIX-J-1-j, 17. doboz, 16/b tétel, 0039/51., 577–78. másolat.

KÁLLÓ IVÁN KÖVET JELENTÉSE KÁLLAI GYULA
KÜLÜGYMINISZTERNEK A VASILE LUCÁVAL ÉS VINCZE JÁNOSSAL
FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSÉRŐL

Bukarest, 1951. május 5.

80/szig.biz.-1951.

Május 1-jén a felvonulás alatt egymás mellé kerültünk Luca pénzügyminiszter és Vincze Jánossal, aki a Párt szervezési osztályát vezeti jelenleg.¹⁷² Én álltam közöttük és arra lettem figyelmes, hogy Luca elvtárs kérdezi Vincze elvtárstól, hogy lejár-e Sztálinvárosban¹⁷³ és sikerültek-e a tervezett leváltások. Felém fordulva Luca elvtárs közölte, hogy újabban Sztálin tartományban alakult ki a sovinizmusnak a fő fészke, mégpedig a román sovinizmusé, amely az egész megyét, illetve tartományt elöntötte. Kérdésemre elmondotta, hogy ez abban nyilatkozik meg többi között, hogy például van Sztálinvárosban egy ipari tanonc-iskola, melynek 1200 tanulója van, és amelyek között alig van 100–110 magyar, továbbá a Sovromtractor gyárban főleg, de egyéb üzemekben is napirendre kerültek a munkabérproblémák. A sovinszta románok provokálták ki és rátolták a magyarokra. A népi tanácsban, a tömegszervezetekben is óriási vihart és nyugtalanságot keltettek. Kérdésemre, hogy mit tettek ezek ellen, Vincze elvtárs válaszolja, hogy ő maga háromszor lent járt Sztálinvárosban, de az egész tartományt végigjárta és megállapította, hogy a magyarok részéről két sepsiszentgyörgyi római katolikus pap és egy volt nagyiparos irányította a románok elleni sovinizmust; sajnos mondja – a román soviniztákat olyan elemek mozgatták, akik közel álltak a Párthoz, és akik kimondottan trockista szellemben dolgoztak. Eddig – mondja – 46 funkcionáriust, tanácstagot, tömegszervezeti vezetőt váltottak le és igen erőteljesen folyik a nyomozás. Ő is kihangsúlyozta, hogy itt főleg a román sovinszták uralkodtak el. Elmondotta, hogy a két pap kihallgatásánál ő maga is jelen volt és az ő kérdésére, hogy miért uszítják a tömegeket, az egyik pap soha nem tapasztalt hetykeséggel és pökhetykeséggel [*sic!*] azt válaszolta, hogy meggyőződésből. Vincze elvtárs rosszállására a pap azt kérdezte, hogy Önök, akik mind kommunisták, hosszú üldöztetésének, börtönnek, sőt halálnak is ki voltak téve a meggyőződésükért, miért kívánják azt, hogy én adjam fel a meggyőződésemet, nem adom, nem írok alá semmilyenféle békeívet, és ha kell, ezért a meggyőződésemért csukjanak le vagy akasszanak fel. Így akart mártír lenni – mondja Vincze elvtárs. A katolikus papság, vette át a szót Luca elvtárs – újabban megint a fiatalságot kezdi ki, olvasóköri, sportkörök, bibliaórák, tánc, színjátszókör stb. csalogatják a fiatalságot az öregeken keresztül. Most látjuk – mondotta, hogy a vidéki szövetkezetekbe is mennyi nem odavaló elem van. Különösen a fa-

¹⁷² Gyöngyössi István követségi tanácsos 1947. október 28-án azt írta a 37 éves, lugosi születésű, eredetileg nyomdász foglalkozású pártaktivistáról, hogy nem mondható el róla, miszerint „magyar ember, vagy ha igen, úgy disszimiláns magyar”. (Vincze az anyjáról azt állította, hogy román nemzetiségű.) A magyar diplomatákkal csak románul volt hajlandó beszélni. Azt is megjegyezte Gyöngyössi, hogy „őszinte híve a népi demokráciának, nem karrierista, magyar ügyekben nem rosszindulatú, de román szempontból abszolút megbízható, magyar vonatkozásban jóindulatát mindenkor az RKP és specialiter Luca állásfoglalása fogja meghatározni”. MOL, XIX-J-33-b, 2. doboz, 3/b csomó, 200/pol.-1947.

¹⁷³ Brassó neve 1950 és 1960 között.

lusi szövetkezetekben sok a kulák. A végleges tanácsok – mondotta – sokkal jobban dolgoznak, mint az ideiglenesek, jobb elemekkel sikerült megtölteni őket, de úgy hiszi, hogy még vagy kétszer az idén ki kell rostálni őket, még mindig sok elem furakodott be, aki bomlaszt. Hallatlan, hogy mennyit kell küzdenünk és milyen nehézségeket kell elhárítanunk – újra Vincze elvtárs vette át a szót – és elmondotta, hogy a magyarok is, igen sokszor jó elvtársak is, milyen helytelenül dolgoznak. Lenn járt legutóbb Csík tartományban,¹⁷⁴ a tartományi tanács elnöke egy nagyon jó és megbízható Tamás nevű elvtárs, amikor az egyik községi tanácsnál járt, megkérdezte, hogy segít a tartományi tanács, miben támogatja a községet. A kért elvtárs azt válaszolta, útbaigazítással, rendeletekkel.

Megnézte Vincze elvtárs az egyik ilyen útbaigazítást, mely nagyon jó volt, igen érdekes és tanulságos, de nagyon csodálkozott és felháborodott, hogy román nyelven volt írva. Mikor visszament a központba, Tamás elvtárs, a tartományi tanács vezetője azt válaszolta, hogy nem volt kéznél a magyar gépiró és azért adták a románnak, dacára, hogy a központban is és az illető községben is túlnyomó többségben magyarok vannak. Szóval mondotta Vincze elvtárs – félvállról veszik a dolgot. Borzasztó – mondotta Vincze elvtárs – az, hogyha valahol ellenőrzés indul meg, rögtön ráfognak azt, hogy sovinizmusból történik a vizsgálat. Rengeteg gondunk van – mondotta – a tanítósággal. 1945 után, de még 1948-ban is folyt a tanítók átképzése, akkor abbahagyták és megmaradtak mindenütt a régi tanítók, akiket még ma is az egyház kezében tart. Ki kellene őket mind szórni az iskolákból, mert hiába minden jó szó, a múltjuktól nem tudnak elszakadni. Már ki lehetett volna mind cserélni őket, ha tovább folytatódott volna a fiataloknak a kiképzése és beállítása. Érdekes – mondotta Vincze elvtárs – a falusi lakosságnak a honvédséggel szembeni magatartása. A legjobb segítség a honvédség, annyi parasztfiúból lett katonatiszt, hogy a legjobb agitáció az, ha a faluba szabadságra megy valamelyik parasztnak a katonatiszt, vagy ha csak katona is a fia. Jó hatással van a parasztságra, hogy ha látják, hogy akiből lehet csinálni, az tiszt lesz és akiből nem lehet, abból pedig iparost csinálnak. Mindenesetre a paraszt rengeteget tanulhat és a parasztságból egészen más ember lesz.

*Kálló
követ*

Magyar Országos Levéltár, a Külügyminisztérium TÜK-iratai, 1945–68, Románia, XIX-J-1-j, 17. doboz, 16/b tétel, 00671. sz., 579–580., másolat.

¹⁷⁴ A „rajonizálás”, vagyis a tartományi rendszer bevezetése után a volt Csík megye északi része (a történelmi Gyergyószék) Maros tartomány egyik rajonja lett.

SZABÓ FERENC MNSZ-AKTIVISTA JELENTÉSE A KÉZDI RAJONBAN TAPASZTALT ÁLLAPOTOKRÓL

Bukarest, 1951. május 17.

A fenti akció idején a kézdi rajonban voltam (Sztálin tartomány), ahol a következőket tapasztaltam.

A katolikus egyház vonalán: a kézdi rajonban azok a katolikus papok, akik távol tartják magukat a demokratikus papok mozgalmától¹⁷⁵, a Státus értekezlete¹⁷⁶ után azon igyekeznek, hogy mindenütt minél inkább befolyásolják a tömegeket. Így például Gelence, Ozsdola, Esztelnek, Szentlélek és a Kászonokban a papok hetenként kétszer-háromszor tartanak hittanórát a gyermekekkel. Minden nap esti ájtatosságokat tartanak, ahol a templom zsúfolva van. A gelencei katolikus pap pünkösöd első napján 60 gyermeknek az elsőáldozást szervezte meg, ahová meg voltak hívva reggelire a gyermekek szülei is. A reggelit a falu dolgozóitól gyűjtötték össze, amiből az MNSZ elnökének a felesége vette ki legjobban a részit, aki házról házra járva gyűjtötte a cukrot, tojást, tejet stb. A státusi brosrák a rajonban mindenütt szét vannak terjesztve. Gelencén az egyháztanácsos nem akarta elfogadni, mielőtt a pappal nem beszél meg. Mikor a paphoz lementek, ez kijelentette, hogy a broszúra illegális, nem terjeszthető a községben, és bünt követ el az is, aki a kezébe veszi. Kászonaltízen a katolikus pap pünkösöd előtt az egyháztanácsosokkal gyűlést tartott, ahonnan nem szivárgott ki, hogy milyen kérdéseket tárgyaltak meg. Ugyancsak Kászonaltízen, az iskola internátusának vezetője egy volt apáca, aki szorosán tartja a kapcsolatot a pappal, és minden szabadidőt kihasznál a pap hittanórákra való bevonásába. Május 14-re Szentlélekre Farkas katolikus pap 9 más papot hívott meg ebédre, amit sikerült megakadályoznunk annyira, hogy csak a pojáni pap és a csíksomlyói barátok főnöke vett részt. Ezen az ebéden részt vett a Kultuszminisztérium kiküldöttje, Nisztor is, aki bővebb felvilágosítást adhat az ott lefolytakról. [...] ¹⁷⁷

Tanügyi vonalon: a kézdi rajonban tanügyi vonalon sok hiányosságot tapasztaltam, ami elsősorban onnan adódik, hogy a kézdi rajon tanfelügyelője, Fülöp Kálmán nem úgy viszi a kérdést, amint kellene. [...] ¹⁷⁸

A rajonban tapasztalható, hogy sok helyen magyar egység van, ami az én nézetem szerint abból adódik, hogy a rajoni néptanács titkára is kuláknak a gyermeke, aki a választások előtt úgy az apját, mint a rokonait kuláktalanította.

A rajonban több helyen tapasztalhatóak sovinizta megnyilvánulások. Például Kovásznán, ahol, ha a magyarok rendeznek előadást, a románok nem jelennek meg és fordítva. Zabola községben külön kultúrotthonuk van a románoknak és a magyaroknak is. Természetesen nem járnak el egyik a másik előadására.

¹⁷⁵ A papi békemozgalomról van szó.

¹⁷⁶ A kollaboráns papok által Kolozsváron 1951. március 15-én megtartott „békegyüléséről” van szó.

¹⁷⁷ A kihagyott részben Újlaki János zabolai plébános sürgeti, hogy a kormány távolítsa el azokat a papokat, akik ellenzik a papi békemozgalmat.

¹⁷⁸ Kihagyjuk azokat a részeket, melyekben Szabó Ferenc a konkrét „hibákat” felsorolja. (Pl. Fülöp tanfelügyelő „húz a kulákokhoz”, több faluban a tanítók „a papok befolyása alatt vannak” stb.)

Ami a szervezetünk munkáját illeti, szintén sok hiányosság van a rajonban. A legtöbb községben még vezetőség sincs, mint például Gelencén, Zabolán, Szentléleken, Nyújtódon, Eszteleken stb.

Hogy ez a sok hiányosság van a rajonban, a megállapításom [szerint azzal magyarázható], hogy úgy a rajoni pártszervezet, mint a rajoni tömegszervezetek gyengén viszik a munkát, és nincs meg a kellő ellenőrzés a rajoni aktivisták terepmunkája felett. [...] ¹⁷⁹

Magyar Országos Levéltár, Bányai László-iratok, XIX-J-1-l, 1. doboz, 3/a tétel, fénymásolt gép-irat.

48.

FEKETE JÁNOS PÉNZÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYVEZETŐ ÁTIRATA KÁLLAI GYULA KÜLÜGYMINISZTERNEK A FELSZÁMOLÁS ALATT LÉVŐ ROMÁNIAI MAGYAR BANKOKRÓL

Budapest, 1951. június 18.

MELLÉKLET: 2 db

1950. november 24-én kelt 00127. számú átiratomban tárgyrovatban megnevezett ügyben kértem Miniszter Úr állásfoglalását.

1950. december 18-án és 1951. február 19-én ugyancsak fenti ügyszám alatt küldött átiratommal felhívtam Miniszter Úr figyelmét az ügy sürgösségére és arra, hogy román illetékes helyek várják a kérdésnek magyar részről történő felvetését.

Miniszter Úr állásfoglalását, illetve ez ügyben tett intézkedéseiről a tájékoztatását mind ez ideig nem kaptam meg.

A közelmúltban a másolatban idecsatolt két átiratot kaptam. E levelek ismét azt bizonyítják, hogy az ügyben most már a legsürgősebben intézkedni kellene.

Ezért nyomatékosan kérem Miniszter Urat, hogy állásfoglalásáról mielőbb értesíteni szíveskedjék. ¹⁸⁰

Fekete János s. k.

¹⁷⁹ Szabó Ferenc befejezésül azt javasolja, hogy a rajoni néptanács tanügyi szekcióját szervezzék át, hogy a sok hiányosságot ki lehessen küszöbölni.

¹⁸⁰ A KÜM Gazdaságpolitikai Főosztálya részéről Orosz Istvánné, 1951. július 6-i átiratában azt javasolta, hogy „a felszámolás befejezésének ügyében intézzünk jegyzéket a román kormány felé, annál is inkább, mivel időközben tudomásomra jutott, hogy a bank az összes függőben lévő ügyeit likvidálta, s így ennek alapján véleményem szerint teljesen szükségtelenné válik a már említett Tompa Sándor megbízott foglalkoztatása.”

Mellékletek:

A

A Magyar Általános Hitelbank átirata a Pénzügyminisztérium IV. ügyosztályára romániai ingatlanérdekeltségeik tárgyában. Budapest, 1951. június 13.

Hivatkozással legutóbb rövid úton történt közlésünkre a romániai ingatlanokkal kapcsolatban felmerült egyes sérelmes kérdésekben, alantikban teszünk jelentést:

1.) Magyar Általános Hitelbank, Budapest tulajdonában levő nagyváradi, str. Griviței 6. sz. ház.

Ezen ház a román hatóságok részéről 1949 elején sérelmes módon államosításra került azon a címen, hogy az állami cukorelosztó társaság volt az ingatlan bérlője. Ez ügyben romániai megbízottaink részéről a román Miniszterelnökség mellett működő bizottságnál a. i. fellebbezés történt, mely többször megismételtetett, azonban ez ideig elintézés nélkül maradt.

Az ezen ügyet intéző Tompa Sándor brassói megbízottunknál az említett lépések sikertelen voltára való tekintettel legutóbb felvetettük azt a gondolatot, hogy függetlenül a folyamatban levő fellebbezéstől, célirányos lenne ez esetben normális bírói úton jogorvoslatot kérni, figyelemmel arra, hogy külföldi tulajdonos ingatlanáról van szó, mely semmiképpen sem eshetett az államosítási rendelkezések alá. E tekintetben megbízottunk romániai ügyvédünk véleményezését kérte be, s ennek alapján a másolatban csatolt f. hó 2-ről kelt jelentést küldte nekünk. A vett ügyvédi vélemény szerint a kérdés bírói útra való terelése kilátástalan és csupán felesleges költségeket okozna, s a sérelem orvoslása csupán diplomáciai úton lenne elérhető. Megjegyezzük, hogy jelen esetben elhanyagolt állapotban levő raktárépületről van szó, melynek biztosítási értéke 20 000 Ft.

2.) A romániai ún. „B” bank szatmári raktárházi telepe.

A minisztériumtól nyert 1950. június 14-i, 6121/Ro-1/2/1950 sz. felhatalmazás alapján Tompa Sándor megbízottunk immár 1 év óta foglalkozik ezen ingatlannak a „Comcereal” (Termékeket Összegyűjtő Állami Bizottság) részére való eladásával, mely szerv az ingatlant régebbi idő óta bérlí. Megbízottunk e tárgyú korábbi ajánlata s ezt követő felhívásai azonban elintézetlenek maradtak, úgyszintén rendezetlenül maradt 1950. július 1-től kezdődőleg a terület- és iparvágány-bér. Tompa kts. másolatban csatolt június 6-i jelentése szerint a bérlő kitérő választ adott megbízottunknak oly utalással, hogy az ingatlan „helyzetének rendezési módjára” vonatkozólag a román Külügyminisztériumhoz fordult.

Fenti ügyekkel kapcsolatban a magunk részéről megemlítjük, hogy egyéb utasítás híján az 1.) alatti ügyben a bírói jogorvoslat kérését költségkímélés céljából mellőzzük s a folyamatban levő fellebbezési eljárást folytatjuk, a 2.) alatti ügyben pedig a B-bank ajánlatának elintézését, de legalábbis a hátrálékos bér rendezését szorgalmazhatjuk.

Tisztelettel
MAGYAR ÁLTALÁNOS HITELBANK
cégszerű aláírás (2) olvashatatlan s. k.

Tompa Sándor brassói megbízott levele. Brassó, 1951. május 2. [?]¹⁸¹

Magyar Általános Hitelbank
Titkárság, külföldi csoport,
Budapest.
A- és B-bank felszámolása.

A rend kedvéért sz. tudomásukra hozom, hogy a Legfelsőbb Bankkúriától f. hó 26-i kelettel 2207. sz. alatt a felszámolás ügyében levelet kaptam, mely magyar fordításban a következőképp hangzik:

„Hivatkozunk 1951. április 3-i levelére és az Erdélyi Leszámitoló és Pénzváltó Bank Rt. felszámolás alatt, Kolozsvár, miatt 1951. május 12-én ezen Kúriához intézett kérésében közöltek alapján, fel vagyunk jogosítva annak feltételezésére, hogy Ön instrukciókat kapott az illetékes magyar fórumoktól.

- az Általános Hitelbank Rt. felszámolás alatt, Oraşul Stalin,
- a Mezőgazdasági Bank és Takarékpénztár Rt. felszámolás alatt, Kolozsvár
- az Erdélyi Leszámitoló és Pénzváltó Bank Rt. felszámolás alatt, Kolozsvár felszámolási műveletei befejezése módozatainak megállapítására vonatkozólag.

Kérjük, hogy amennyiben ilyen instrukciókat kapott, közölje ezen Kúriával is a fent említett bankok felszámolási műveleteinek befejezésére nézve tett javaslatokat.”

Sz. tájékoztatásukra közlöm, hogy a Bankkúria által hivatkozott f. é. április 3-i levelém – március 31-én Önökhöz intézett levelemnek megfelelően – választ képezett a Bankkúria azon levelére, melyben kérdést intéztem hozzám arra vonatkozólag, hogy kaptam-e értesítést az illetékes magyar fórumoktól a felszámolást illetően és azt tartalmazta, hogy több ízben vettem értesítést arra vonatkozólag, hogy az illetékes magyar fórumok foglalkoznak az A- és B-bank felszámolása befejezésének kérdésével. Ugyanebben a levélben közöltem a Bankkúriával azt is, hogy levele alapján ismét a magyar hatóságokhoz fordultam, sürgetve a szükséges intézkedések megtételét. A május 12-i kérés, amelyre a Bankkúria szintén utal levelében, a kolozsvári telkek eladásának ügyére vonatkozott. Ebben a kérdésben hivatkoztam többek között arra is, hogy a Magyar Állam illetékes szervei is egyetértenek ezen eladásokkal. Valószínű, hogy a Bankkúria a kérésnek ezen részére célozva, tételezi fel, hogy értesítést kaptam a felszámolásra vonatkozó hivatalos magyar állásfoglalásról.

A Bankkúria levelére oly értelemben válaszolok, hogy sürgetéseim ellenére mind ez ideig csupán arra kaptam illetékes magyar részről megbízást, hogy a felszámolás befejezésének meggyorsítása érdekében foglalkozzam a nem államosított ingatlanok értékesítésével. Közlöm továbbá a Bankkúriával, hogy újból felkértem az illetékes magyar szerveket, tegyék meg a lépéseket a felszámolás befejezése céljából. Közlöm a Bankkúriával azt is, hogy a Mezőgazdasági Bank és Takarékpénztár ügyében, miután annak nem vagyunk felszámolója, nem állok érintkezésben az illetékes magyar fórumokkal.

Fentieket rend kedvéért sz. tájékoztatásukra közölve, ez alkalommal is arra kérem Önöket – noha tudom azt, hogy Önök ezen kérdést amúgy is napirenden tartják – szíveskedjenek felettes hatóságunknál ismét eljárni azon célból, hogy a felszámolás befejezését akadályozó kérdések

¹⁸¹ Az irat széle megsérült.

ügyében a magyar kormány végre jegyzéket intézzen a román kormányhoz. Szíveskedjenek az illetékeseknek figyelmét felhívni arra, hogy eltekintve attól, hogy a Legfelsőbb Bankkúria, melynek bankjaink iránti jóindulata kétségtelen, nem nézheti tétlenül a felszámolás elhúzását, hanem az illetékes magyar oldalról tanúsított érdektelenségre való tekintettel kénytelen lesz előbb vagy utóbb a felszámolás gyors befejezését elrendelni tekintet nélkül a magyar állami érdekekre; folyó hó végével lejár a Román Pénzügyminisztérium által az A-bank adóhátréleka behajtásának felfüggesztésére adott határidő és így bármikor bekövetkezhet a végrehajtási eljárás megindítása a kincstár részéről.

Teljes tisztelettel
Tompá Sándor s. k.

Magyar Országos Levéltár, a Külügyminisztérium adminisztratív iratai, Románia, XIX-J-1-k, 35. doboz, 23/d tétel, 00127/1/50. sz., sokszorosított másolatok. Közli Vincze Gábor: Magyar vagyon román kézen. Dokumentumok a romániai magyar iparvállalatok, pénzügyintézetek 2. világháború utáni helyzetéről és a magyar–román vagyoni jogi vitáról. Pro-Print Kiadó, Csíkszereda, 2000, 414–418.

49.

BACZONI JENŐ PÉNZÜGYMINISZTERIUMI FŐOSZTÁLYVEZETŐ- HELYETTES ÁTIRATA KÁLLAI GYULA KÜLÜGYMINISZTERNEK A FELSZÁMOLÁS ALATT ÁLLÓ ROMÁNIAI MAGYAR BANKOK ÜGYÉBEN

Budapest, 1951. július 26.

Szigorúan bizalmas!

Miniszter Úr fenti tárgyban írt, 1950. november 24-i, 1950. december 18-i, 1951. február 19-i és 1951. június 18-i átiratainkban¹⁸² foglaltakra adott f. hó 16-i válaszából tudomásul vettük, hogy a Külügyminisztérium a romániai magyar pénzügyintézeti érdekeltségek felszámolása ügyében diplomáciai úton fog a román kormánynál közbenjárni.

Az ügyben korábban már megküldött anyaghoz további kiegészítésként csatoltan átszár-maztatjuk a Magyar Általános Hitelbank 1951. július 13-i és július 20-i kelettel hozzánk intézett beadványainak,¹⁸³ valamint Tompa Sándor Oraşul Stalin-i¹⁸⁴ lakos 1951. június 29-én és július 10-én nevezett pénzügyintézethez intézett levelének másolatát és az abban foglaltak alapján egyrészt *ismételten felhívjuk* Külügyminiszter Úr figyelmét *a szükséges diplomáciai lépések megtételének sürgősségére*, másrészt *állásfoglalásának közlését kérjük* arranézve, hogy a felszámolás alatt álló romániai magyar pénzügyintézetek az ellenük folyamatba tett perek során milyen magatartást tanúsítsanak.

A július 16-i átirat második bekezdésében foglaltakkal kapcsolatban közöljük, hogy a kérdés felvetéséhez szükséges összes rendelkezésre álló adatokat fent hivatkozott átirataink kísé-

¹⁸² Az átiratokat nem közöljük, megtalálhatóak az itt közölt dokumentum mellett.

¹⁸³ A MÁH beadványait nem közöljük, csupán a július 20-i mellékletét, Ausch Jenő levelét.

¹⁸⁴ Brassó.

retében már a Külügyminisztérium rendelkezésére bocsátottuk és 1950. november 24-i keletű levelünkben részletesen is vázoltuk azokat a kérdéseket, melyek tekintetében a román kormányánál a diplomáciai úton való közbenjárás szükséges lenne. Felkérjük tehát Külügyminiszter Urat, hogy a már eddig közölt, illetve megküldött adatok alapján szíveskedjék a megfelelő lépéseket megtenni.

Bacsoni s. k.
főosztályvezető-h.

Melléklet:

A

Tompa Sándor levele a régi zárolt lejek ügyében. Brassó, 1951. június 29.

Általános Hitelbank Rt., felszámolás alatt.
Braşov

Magyar Általános Hitelbank,
Titkárság, külföldi csoport,
Budapest

Korábbi jelentéseinkből ismeretes Önök előtt azon visszás helyzet, mely abból kifolyólag állott elő, hogy a Román Állami Bank mellett működő deblokáló bizottság felszabadította az állami vállalatoknak az A- és B-banknál fennálló, régi lejből származó folyószámlabetétjeit, ezzel szemben azonban nem szabadította fel bankjainknak az Állami Banknál és más pénzintézeteknél fennálló zárolt diszponibilitását.

Eddig sikerült elkerülni azt, hogy az állami vállalatok ezen felszabadított követeléseiket peresítsék – bankjaink olyan értelemben válaszoltak az állami vállalatoknak, felszabadított követeléseik kiegyenlítésére irányuló felhívására, hogy készek az Állami Banknál fennálló zárolt követelésükből megfelelő összeget a vállalatra engedményezni – most azonban az Első Erdélyi Általános Biztosító Rt. felszámolás alatt, Kolozsvár, melynek felszólításaira szintén a fenti értelemben válaszoltunk, mindkét intézet ellen pert indított. A kolozsvári törvényszékhez benyújtott keresetekben.

az A-bankot 42 593 stabilizált lej

a B-bankot 11 213 „

megfizetésére kéri kötelezni. Az összegek 20 000:1 átszámítási kulcs mellett megfelelnek a vállalat követelésének.

A kolozsvári törvényszék a tárgyalást mindkét ügyben f. é. július 2-ára tűzte ki és megidézett engem, mint az intézetek felszámolóját, kihallgatás céljából történő személyes megjelenésre. Mindkét ügyben 2–2 elleniratot küldtem be a törvényszéknek. Az egyik ellenirat a személyes megjelenési kötelezettség alól való mentesítésre vonatkozik és azon kérést is tartalmazza, hogy az esetben, ha a felperes ragaszkodik ahhoz, hogy az általa felteendő kérésekre válaszoljak – „interrogator”-nak nevezik ezen eljárást – úgy a törvényszék írásban közölje velem a kérdéseket, amelyekre szintén írásban fogok válaszolni. A másik ellenirat a kereset tárgyára vonatkozik. Ebben kérem a kereset visszautasítását, elsősorban a pénzreformtörvény (287/1947. sz. törvény) 19. szakaszának utolsó bekezdésére való hivatkozással, mely a következőket tartalmazza:

„Az intézetek, amelyek felszabadított összegek ellenértékét lesznek kötelesek kifizetni, meg fogják kapni az ezen műveletekhez szükséges stabilizált lejeket.”

(Közbevetőleg megjegyzem, hogy a törvényből nem tűnik ki, hogy milyen formában fogják az intézetek a stabilizált lejösszegeket megkapni. Mi arra az álláspontra helyezkedtünk kezdetől fogva, hogy a felszabadított lej-követelések kifizetéséhez szükséges összegeket zárolt diszponibilitásunkból történő felszabadítás útján kell megkapjuk, tehát nem vagyunk kötelesek stabil lej diszponibilitásunkat ilyen célokra felhasználni – B-bank –, illetve előleget kérni (kölcsoönt venni) az Állami Banktól – A-bank – abból a célból, hogy e kifizetéseket teljesíthessük. Hivatkoztam arra is, hogy a felperesnek felajánlottuk azt, hogy megfelelő összeget cedálunk rá az Állami Banknál fennálló zárolt lej-követelésünkből.)

Teljesen kizártnak tartom, hogy a törvényszék a felperest kereseteivel elutasítsa, miután mindentől eltekintve, a felperes birtokában vannak az Állami Banknak azon levelei, amelyekben közli, hogy a felszabadított összegek kifizetéséért forduljon bankjainkhoz. Legkedvezőbb esetben arra számítok, hogy a törvényszék új tárgyalási napot tűz ki és ily módon időt nyerünk.

Szíves tájékoztatásukra közlöm, hogy ügyvédet nem bíztam meg bankjainknak a tárgyaláson való képviselésével, miután az ezzel kapcsolatos költségek folyósítására előzetes engedélyt kellett volna kérnem a Legfelsőbb Bankkúriától. Ezt nem tehettem azért, mivel olyan perekről van szó, amelyek abból kifolyólag indultak meg, hogy nem tettünk eleget a Bankkúria azon utasításának, hogy fizessük ki az államosított vállalatok felszabadított követeléseit, szükség esetén – A-bank – előleget kérve ezen célra, az Állami Banktól. Különösen az A-bank esetében teremtett volna kérésem visszas helyzetet, tekintettel arra, hogy az A-bank rezsijének fedezésére az Állami Bank havonta előleget folyósít és így a Bankkúria engedélyén kívül az ügyvédi költségek fedezésére előleget is kellene kérjek az Állami Banktól, azaz kérem kellene, hogy finanszírozza az intencióval – m. é. október 10-i jelentésem – ellentétes állásfoglalásunkból származó pert. Megjegyzem, hogy a Bankkúriának még nem jelentettem a szóban forgó perket és valószínűleg a tárgyalás megtartása után fogok jelentést tenni. Miután a törvényszék minden bizonnyal a perköltségek megfizetésére is kötelezni fogja bankjainkat, számolnom kell azzal, hogy a Bankkúria kifogásolni fogja azt, hogy a bankok viseljék ezen költségeket és azt fogja kívánni, hogy azokat mint felszámoló viseljem. Ettől legfeljebb azért fog eltekinteni, mivel ismeretes előtte, hogy az illetékes magyar fórumok álláspontját képviselem ezen perekben.

Felkértem a B-bank volt jogtanácsosát, aki ez ügyben már eddig is segítségemre volt, hogy a július 2-i tárgyalásokon mint megfigyelő jelenjen meg és tájékoztasson azok lefolyásáról. Értesítésének vétele után, jelentést fogok tenni Önöknek.

A szóban forgó perek újabb következményei annak, hogy a magyar kormány részéről mind ez ideig nem történt meg az általam több mint nyolc hónappal ezelőtt kért intervenció. Szíveskedjenek az illetékes fórum figyelmét felhívni arra, hogy számolni kell azzal, hogy az államosított vállalatok most már egymás után fognak intézeteink ellen fellépni. A Marosvásárhelyi Cukorgyár már megtette a bevezető lépéseket a B-bank elleni cca. 163 000 lejt kitevő felszabadított követelésének kiegyenlítése ügyében. Itt említem meg, hogy szinte csodálatos, hogy a Botfalusi Cukorgyár, melynek több mint 2,5 millió lejt kitevő ilyenmű követelése áll fenn az A-bankkal szemben (az A-bank ilyen természetű angajamentjainak több mint 90%-át teszi ki Botfalu követelése) eddig megelégedett az általam adott azon szóbeli felvilágosítással, hogy követelésének igénylése még nem időszerű, miután az A-bank zárolt diszponibilitásának feloldása még nem történt meg.

Szíveskedjenek az illetékesekkel azt is közölni, hogy nem vállalhatom a felelősséget esetleges sorozatos ilyen perekért, még akkor sem, ha a Bankkúria nem utasít arra, hogy a perköltségeket az intézetek nem vállalhatják. Nem vállalhatom a felelősséget azon okból, mivel egészen

bizonyos, hogy a bíróságok a költségekben el fogják marasztalni a bankokat és ezen költségek jelentős mértékben csökkentenék a vagyoniállagot. Szükségesnek vélem ezért, hogy az illetékes magyar fórum végre döntést hozzon arra vonatkozólag, tesz-e lépéseket a román kormánytól a bankokra nézve sérelmes intézkedések ügyében, vagy sem. Igenlő esetben a külképviseleti úton történő lépések megtétele – miként ezt a most jelentett perek is mutatják – tovább nem halasztható. Nemleges döntés esetén viszont, nem lévén értelme annak, hogy a román hatóságoknak általunk sérelmesnek ítélt rendelkezéseivel – államosított ingatlanoknak a könyvekben történő leírása, a felszabadított zárolt lejkövetelések kiegyenlítése saját diszponibilitásunk deblokálása nélkül stb. – továbbra is szembehelyezkedjenek intézeteink, kérem tudomásulvételét annak, hogy tovább nem tarthatom függőben ezen intézkedések végrehajtását, amennyiben azok olyan kérdésekre vonatkoznak, amelyek az intézetekre nézve károsodás nélkül nem maradhatnak elintézetlenül, mint például a zárolt lejek ügye.

Lehetőleg mielőbbi sz. értesítésüket kérve, vagyok

teljes tisztelettel
Tompa Sándor s. k.

B

Tompa Sándor megbízott újabb levele a régi zárolt lejek ügyében.

Brassó, 1951. július 10.

Banca Generala de Credit S.A.
felszámolás alatt.

Magyar Általános Hitelbank,
Titkárság, külföldi csoport,
Budapest

Hivatkozással m. hó 29-i levelemre, sz. tudomásukra hozom, hogy a kolozsvári Törvényszék f. é. augusztus 13-ra halasztotta el az A- és B-bank ellen az Első Erdélyi Általános Biztosító Társaság f. a. által folyamatba tett perben f. hó 2-ra kitűzött tárgyalást.

Mellékelem dr. Ausch Jenő kolozsvári nyugalmazott ügyvédnek, a B-bank volt jogtanácsosának f. hó 3-án hozzám intézett levelét – magamnak másolatot tartottam –, melyben az említett bírósági tárgyalások elhalasztásán kívül, intézeteink két legsérelmesebb ügyével, a régi zárolt lejek és az ingatlanállamosítások kérdésével foglalkozik.

Dr. Ausch levele nem tartalmaz ugyan olyan közléseket, amelyek korábbi jelentéseinkből nem lennének Önök előtt ismeretesek, mégis feltételezem, hogy nevezettnek, mint elismerten kiváló jogásznak, fejtegetései az Önök érdeklődésére tarthatnak számot. Rend kedvéért megemlítem, hogy dr. Ausch nyilvánvalóan nem bírt levele megírásakor tudomással arról, hogy Önöknek tett jelentéseimben ismételten rámutattam a magyar kormány intervenciójának szükségességére.

Ez alkalommal sz. tudomásukra hozom, hogy a levelem bevezető részében említett törvényszéki tárgyalások elhalasztásával intézeteink elérték azt, amire m. hó 29-i levelem szerint, mint legkedvezőbb eredményre számítottam. (Az új tárgyalási határnapnak egy még későbbi időpontra történő megállapítása mindenestre jobban megfelelt volna.) Miután az időközben még beszerzett jogászai vélemények szerint is teljesen kilátástalan intézeteink helyzete e perekben, az augusztus 13-ára kitűzött tárgyalások megtartása csak feleslegesen növelné az intézeteinket terhelő perköltségeket. Újabb elhalasztásnak csak akkor volna értelme és csak akkor vol-

na esetleg elérhető, ha kellő időben értesítést kapnék Önöktől arról, hogy a magyar kormány részéről a sérelmes ügyekben a diplomáciai lépések megtörténtek. Ezért szándékomban van, hogy amennyiben Önöktől folyó hó végéig nem kapok ilyen értelmű értesítést, a hó végén intézkedem a B-banknál az Első Erdélyi Ált. Biztosító követelésének kiegyenlítése iránt, míg az A-bank nevében előleget kérek a Román Állami Banktól a peresített követelés kiegyenlítése céljaira, értesítvén erről nevezett biztosítótársaságot, ily módon igyekezvén elérni azt, hogy további perköltségek ne merüljenek fel.

*Teljes tisztelettel
Tompa Sándor s. k.*

C

**Dr. Ausch Jenő ny. ügyvéd levele Tompa Sándorhoz.
Kolozsvár, 1951. július 3.**

Igen tisztelt Igazgató Úr!

B. kívánságának és ígéretemnek eleget téve megkértem Igazgató Úr nevében K. ügyvéd urat, hogy a bank ellen a Törvényszéknél tegnapi napra kitűzött Első Erdélyi Általános Biztosító Rt. peres ügynek a tárgyalásán mint megfigyelő jelen legyen és szükség esetében, ha ti. a tárgyalásnak elnapolása másképpen nem volna lehetséges, úgy bár meghatalmazás nélkül, de mégis jelentkezék elnapolási indítványával.

K. ügyvéd úrnak tájékoztatása folytán a tegnapi tárgyalások lefolyásáról az alábbiakat közlöm:

Mind a két ügyben megérkezett a Törvényszékhez, kellő időben az Igazgató Úr által aláírt és postán beküldött 2–2 intampinare, vagyis a személye kihallgatása kérdésében, valamint az ügy érdemében szóló intampinare.

Mivel a biztosítótársaságnak megjelent képviselője nagyon erélyesen követelte a tárgyalásnak érdemben való megtartását és sürgős határozatot kért, ezért K. ügyvéd úr helyesnek látta jelentkezni és a tárgyalásnak elnapolását kérni, a már Igazgató Úrnak érdemleges periratában – intampinare – felhozott azon indokból, hogy időközben a Legfelsőbb Bankbíróság az ügyvédi képviselőt a két peres ügyben engedélyezhesse. Így azután a Törvényszék, az ellenfélnek ellenzése dacára a tárgyalást mindkét ügyben elnapolta *f. év augusztus hó 13. (tizenharmadik) napjára*. Kellő idő áll tehát Igazgató Úrnak rendelkezésére a megfelelő intézkedések megtételére.

A Leszámlító Banknál hosszú évtizedekig folytatott jogi tanácsadói tevékenységem után feljogosítottan érzem magam arra, hogy úgy Igazgató Úrnak személye iránti rokonszenv és nagyrabecsülésből, mint maguknak a szóban forgó pereknek és elképzelhető újabb hasonló pereknek érdekében az alábbi komoly és sürgős természetű észrevételeimet el ne hallgassam.

Nem tudom megérteni, miként lehetséges, hogy a Leszámlító Bankot, mely felszámolás alatti helyzetében is kivételes módon tett eleget minden kötelezettségének, most ilyen perekkel támadják meg, követelve a banktól a deblokált lej-követeléseknek kiegyenlítését.

A kérdést úgy a Leszámlító Bank, mint az Igazgató Úr fölszámolása alatt álló Banca Generală szempontjából egyaránt igen fontosnak tartom. A Leszámlító Bankot Theil közlése szerint legújabbban a „Bernád Andor” marosvásárhelyi cukorgyár szorongatja cca. 163 000 lej deblokált követelésével. Ha ugyan időközben már nem peresítette. Ennél is súlyosabbnak tar-

tom azt az emlékezetem szerint több mint 2000 000 deblokált lej összeget meghaladó követelést, melyet legutóbbi személyes találkozásunk alkalmával Igazgató Úr említett és amely a Banca Generalára vonatkozik.

Hogyan lehetséges, hogy mikor a két banktól deblokált lej-követeléseket kérnek, sőt peresítene, a két bank ne tudja elérni azt, hogy azonos összegeket deblokáljanak a két banknak blokált lej-követeléseiből? Hisz a monetáris reformról szóló törvénynek Igazgató Úr által bizonyára jól ismert szakasza egyenesen kimondja, hogy mindazon esetekben, midőn az intézetek deblokált lej-követeléseket kell kiegyenlítsenek, azonos összegek lesznek rendelkezésükre bocsátva. Igaz, hogy csodálatos módon a törvény nem szól arról, hogy ki által és hogyan lesznek ezek az összegek rendelkezésre bocsátva, de józan ésszel nem lehet kételkedni abban, hogy ha deblokált követeléseket kell kifizessenek és saját magamnak blokált lej-követelésem van, úgy nekem jogom van azonos összegű blokált lej-követelésemnek deblokálásához. Ez a tétel szerintem általánosságban is érvényes kell legyen. Mennyivel inkább kell tehát érvényesülnön éppen a két bankra vonatkozóan, melyeknek részvénytöbbsége a Magyar Népköztársaság tulajdona és amely bankoknak, valamint különösen felszámolásuknak is tárgyában a román és magyar kormány között 1948. év április és augusztus havában barátságos tárgyalások és barátságos megállapodások jöttek létre, a két kormány által delegált bizottságok útján és különösen az augusztusi megállapodás, melyet román részről Luca Vasile miniszternek irányítása és közreműködésével kötöttek, külön is megígérte, hogy a két bank felszámolásának érdekében minden lehető törvényes segítséget megadnak. Véleményem szerint, ha az illetékes pesti körök, vagyis maga a magyar kormány ebben az ügyben Luca miniszterhez fordultak volna, ismerve az Ő erélyes és igazságszerető egyéniségét, a deblokálások már rég megtörténtek volna a bank javára. Természetesen akként, hogy a törvénynek megfelelően Luca miniszter a Minisztertanács, ill. az ez által kinevezett Deblokálási Bizottság útján intézkedett volna. Úgyhogy azt kell feltételeznem, hogy vagy Igazgató Úr vagy a magyar kormány nem tettek semmit ebben az irányban. Márpedig a közmondás is azt mondja, hogy néma gyermeknek anyja sem érti szavát.

Ha már itt tartok, röviden megemlítem a városi nacionalizált ingatlanok kérdését is, mert úgy látom, hogy ebben a kérdésben sem történnhetett semmiféle lépés. Nem tudom megérteni, hogy különösen a már hivatkozott kormánymegállapodások után miként volt lehetséges az, hogy bár a Magyar Általános Hitelbanknak összes romániai városi házait nem sajátították ki, addig a Leszámitoló Banknak (és így a beolvadt bankoknak is) összes városi ingatlanait, néhány csekély értékű kert és telek kivételével mind kisajátították, holott a részvénytöbbség folytán ezek is magyar állami érdekeltségek. Ismét azt kell feltételeznem, hogy semmi sem történt a sérelmek orvoslása érdekében.

Úgy véltem, hogy baráti kötelességet teljesítek fentiek őszinte megírásával.

Szívélyes üdvözetekkel és b. szolgálatára mindig készen maradok.

Őszinte híve:
dr. Ausch Jenő s. k.

Magyar Országos Levéltár, a Külügyminisztérium adminisztratív iratai, Románia, XIX-J-1-k, 35. doboz, 23/d tétel, 09633. sz., sokszorosított másolatok. Közli Vincze Gábor: Magyar vagyon román kézen. Dokumentumok a romániai magyar iparvállalatok, pénzüzetek 2. világháború utáni helyzetéről és a magyar-román vagyoni jogi vitáról. Pro-Print Kiadó, Csíkszereda, 2000, 419–427.

ORBÁN JÁNOS BESZÁMOLÓJA A BÁKÓ TARTOMÁNYI
CSÁNGÓ MAGYAROK ISKOLAÜGYÉRŐL,
AZ 1951/1952-ES TANÉV KEZDETÉN

Bákó, 1951. szeptember 24.

I. Statisztikai adatok:

1. A bakói rajonban összesen	34 460	csángó él
2. A buhuși”.....	1 582”.....
3. A ceahlăui.....”.....	4 489”.....
4. A P. neamți ¹⁸⁵”.....	2 346”.....
5. A romani.....”.....	25 680”.....
6. A moinești.....”.....	8 868”.....
7. Tg. Neamți.....”.....	84”.....
8. Tg. Ocnai.....”.....	13 530”.....
Összesen	91 039”..... a bakói tartományban

II. A bakói tartomány magyar anyanyelvű iskoláinak statisztikája:

a) Magyar tannyelvű iskolák:

<i>Helységnév</i>	<i>Tanerők száma</i>	<i>Tankötelesek száma</i>
1. Tuta ¹⁸⁶	3	96
2. Satul-Nou ¹⁸⁷	3	93
3. Nicorești ¹⁸⁸	2	79
4. Pustiana ¹⁸⁹	5	210
5. Sárbi ¹⁹⁰	2	39
6. Lărguța ¹⁹¹	1	29
7. Vladnic ¹⁹²	4	140
8. Cleja ¹⁹³	4	160
9. Somușca ¹⁹⁴	3	136
10. Alexandrina ¹⁹⁵	3	82

¹⁸⁵ Karácsonykő.

¹⁸⁶ Diószeg.

¹⁸⁷ Újfalu.

¹⁸⁸ Szitás(falva).

¹⁸⁹ Pusztina.

¹⁹⁰ Szerbek.

¹⁹¹ Máriafalva/Larguca.

¹⁹² Lábnyik.

¹⁹³ Klézse.

¹⁹⁴ Somoska.

¹⁹⁵ Kardos István inspektornak a Bákó tartományi néptanács oktatási osztálya számára készített jelentésében még Buchila is fel van tüntetve, 2 tanerővel, 68 tanulóval. (A jelentés az itt közölt irat mellett található.)

III. Azok a román tannyelvű iskolák, amelyekben a magyar nyelvet tantárgyként tanítják

<i>Helységnev</i>	<i>Tanerők száma</i>	<i>Tankötelesek száma</i>
1. Gaidar ¹⁹⁶	1	73
2. Stuf ¹⁹⁷	– ¹⁹⁸	51
3. Faraoni ¹⁹⁹	1	240
4. Valea-Mare ²⁰⁰	2	366
5. Ciucani ²⁰¹	–	47
6. Biserica	–	116
7. Frumoasa ²⁰²	–	160
8. Chetriș ²⁰³	–	78
9. Lilieci ²⁰⁴	–	33
10. Gh. Dózsa ²⁰⁵	–	40
11. Geoseni ²⁰⁶	4	130
12. Buda	1	98
13. Balușești ²⁰⁷	–	100
14. Bartașești	–	167
15. Gheraști ²⁰⁸	–	213
16. Pildești ²⁰⁹	–	247
17. Sabaian ²¹⁰	–	662
18. L. Călugăreni ²¹¹	2	421
19. Valea-Seacă ²¹²	1	169

- a) Azok a községek, ahol román és magyar tannyelvű iskolák működnek és a román iskolákban tantárgyként tanítják a magyar nyelvet.

¹⁹⁶ Gajdár.

¹⁹⁷ Esztufuj.

¹⁹⁸ Itt és lejjebb hiányzik az adat.

¹⁹⁹ Forrófalva.

²⁰⁰ Nagypatak.

²⁰¹ Csík.

²⁰² Frumósza.

²⁰³ Ketres.

²⁰⁴ Lilijécs.

²⁰⁵ Újfalu (1945 előtti hivatalos neve: Ferdinánd).

²⁰⁶ Diószén/Gyoszen.

²⁰⁷ Balázsfalva/Balosest.

²⁰⁸ Gerejesd/Gyéres.

²⁰⁹ Kelgyeszt.

²¹⁰ Elírás, ilyen falu nem létezik.

²¹¹ Lujzi-Kalagor.

²¹² Bogdánfalva.

<i>Helységnev</i>	<i>Tanerők száma</i>	<i>Tankötelesek száma</i>
1. Bahna ²¹³	1	75
2. Pârgărești ²¹⁴	1	75
3. Tg. Trotuș ²¹⁵	2	112
4. Oituzi ²¹⁶	2	293 ²¹⁷
5. N. Bălcescu ²¹⁸	1	138
6. Galbeni ²¹⁹	2	96
7. F. Răcăciuni ²²⁰	1	125

d) Azok a helységek, amelyekben a román és magyar tannyelvű iskolák működnek, de a román iskolákban nem tanítják tantárgyként a magyar nyelvet:

1. Onești²²¹ 4 126

e) Azok a községek, amelyekben 4 osztállyal működő román és magyar tannyelvű iskolák vannak beszervezve:

1. Leszpezi²²² 4 198

f) Azok a helységek, amelyekben magyar tannyelvű óvodák működnek:

1. Tuta	1	35
2. Pustiana	1	70
3. L. Călugăreni	1	60
4. Cleja	1	25
5. Vladnic	1	30
6. Geoseni	1	26
7. Lespezi	1	35

IV. Az iskolák tanévkezdeti helyzete

Azokban a helységekben, ahol a tanerők felvették a kapcsolatot a párt- és tömegszervezetekkel, ott úgy a beiskolázás, mint a népművelés terén szép eredmények mutatkoznak.

Tuta, Nicorești, Oituzi, Tg. Trotuș, N. Bălcescu, Galbeni, Lespezi tanerői az igazgatókkal az élen, meggyőző terepmunka folytán máris 70–80%-os eredményt értek el a tanulók beiskolázása terén.

²¹³ Bahána.

²¹⁴ Szőlőhegy.

²¹⁵ Tatros.

²¹⁶ Gorzafalva.

²¹⁷ A Kardos-jelentésben csak 193 tanköteles szerepel.

²¹⁸ Újfalva.

²¹⁹ Ismeretlen személy nehezen olvasható kézirásos megjegyzése: „Gherghuți izgat ellene, hogy ne m. legyen.”

²²⁰ A Kardos-jelentésben még Buchila is szerepel, 1 tanerővel, 68 tanulóval.

²²¹ Ónfalva/Onyest.

²²² Lészpedi.

Lespez, Tuta, Cleja, Bahna, L. Călugăra, Galbeni, Valea-Mare és Somoska tanerői alaposan kivették részüket az illető iskolaépületek rendbetételének munkálataiból.

Alexandrina helységben Drunek Mária igazgatónő az MNSZ és a tanerők segítségével megszerezte az ottani állami gazdaság épületét, amelyben elhelyezte az iskolát. Ebben a tanerők által kimeszelt és rendbe tett épületbe a²²³ megfelelő lakáshoz jutottak.

Galben és Oituz falvakban a román iskolák igazgatói együttműködnek a magyar iskolák tanerőivel. Ezekben a helységekből a tanulók beiskolázása, valamint az iskolán kívüli népművelés eredményesen folyik.

Minucz János ojtuzi katolikus pap már kezd magyarul is prédikálni a templomban, Gál József és Valentin Mihály kántorok a nép kérésére magyarul énekelnek a templomban, bár a papjaik az egyházból való kiközösítéssel fenyegetik őket. Hauszner Konstantin geoseni, Veber Albert és Sikei Ferenc darmanesti papok elég megértőek.

Simon István, az onesti II. ciklusos iskola igazgatója állandó részegeskedésével rossz példát mutat a tanulóknak és a népének. Leváltása nehézségekbe ütközik, mert nincs megfelelő szakember (számtan szakos).

Bodnár Endre, Luizi-calugari II. ciklusos iskola igazgatója egyéni gondolkozású és nagyon anyagi természetű. Őt sincs kivel felváltani.²²⁴

Javaslatok:

Az erdélyi tanfelügyelőségek „kétszeres fizetés, ingyenes ellátás, egy év működés után pedig erdélyi II. ciklusos beosztás” jelszavakkal verbuválták csángóföldre a tanerőket, főleg az újonnan végzett tanítók sorából. Ezekből az ígéretek közül semmi sem valósult meg. Az iskolából kikerült fiatal tanerők egyik része nem tudott megküzdeni a csángóföldi nehézségekkel. Egyesek elvesztették munkakedvüket, mások hazaszöktek. Csak az elmúlt tanévben 15 erdélyi tanító hagyta el önkényesen az állomáshelyét.

Javasoljuk, hogy ezentúl csak meggyőző munkával nyerjék meg a csángóföldre irányított tanítókat. Ezeket káderezze le és győződjön meg azok román nyelvtudásáról is. Az itteni tapasztalat azt bizonyítja, hogy pár éves gyakorlattal bíró és családos tanítók eredményesebben dolgoznak és a fiatal tanerőknek is segítséget adnak.

Ezen a vidéken sok²²⁵ bevonulás előtt álló fiatal tanító teljesít szolgálatot. Ezeknek a felmentését el kell intézni, nehogy évközben több iskola tanító nélkül maradjon.

A vládniki magyar tannyelvű iskola iskolaépületének falai repedeznek. Az egyik tanteremben már nem is lehet tanítani. A bakói MNSZ vezetősége még ez év júliusában jelentette ezt a tényt a tartományi pártszervezetnél és a néptanácsoknál, de mostanig még semmiféle intézkedés nem történt ebben az irányban. Jó lenne, ha a minisztérium valamelyik ellenőrző szerve utánanézne ennek az ügynek.

A román rajonban 25 680 csángó magyar él teljesen szervezetlenül, magyar iskola nélkül. Ez a tömeg teljesen ki van szolgáltatva a katolikus papság magyarellenes politikájának. Hala-dék nélkül meg kellene kezdeni ezen a vidéken úgy az MNSZ, mint a magyar tannyelvű iskola megszervezését.

Az imperialisták szolgálatában álló Vatikánnal rokonszenvező csángóvidéki római katolikus papok, név szerint Ciurar Gh. – Valea Seacă, Gherghuți Andrei – Galbeni, Ghiuzan Mihály

²²³ Kézzel beszúrva: „tanerők is”.

²²⁴ Kézzel beszúrva: „az igazgatói állásból”.

²²⁵ Kézzel beszúrva: „katonai”.

és Roka Antal – Tg. Trotuș, Gheorghina János²²⁶ – Lészped, Barabás András – Tölgyes,²²⁷ és Péter András – Pusztina falukból állandóan izgatnak a demokrácia és a magyar iskolák ellen. Ezek a papok azt mondják, hogy az MNSZ[-t] az ördögök szolgálják és a magyar nyelv az ördögök nyelve.

Javasoljuk, hogy ezeknek a papoknak az állomáshelyét minél gyakrabban változtassák. Ők azt mondják, hogy a²²⁸ csángók nem magyarok, hanem katolikusok. Kellene hozni Erdélyből néhány megfelelő papot, akik ezek helyett magyarul prédikálnának a népnek.

Tudomásunk szerint a piaristák és a ferencrendiek rendjét népköztársaságunkban már felszámolták és ezen a vidéken mégis tovább tevékenykednek barátpapok. Ezeknek csángóvidéken való felszámolása esetén jobban fellendülne itt is a sztálini tanok alapjaira fektetett nemzeti iskolapolitika.

Léteznek itt olyan román igazgatók is, akik izgatják a népet a magyar iskola ellen. Ezt teszik: Onciu Ioan lespedi, Zaharia Pavel fărăoani, Popa Ioan valemarei román iskolaigazgatók. Ezeket olyan helyekre kellene áthelyezni, ahol nincs megoldásra váró nemzetiségi probléma.

A burzsoá-földesúri rendszer sötétségben tartotta és elnyomta a csángókat. A moldvai csángó magyarság kultúrszínvonala emelésének céljából ajánlatos lenne, ha mentől gyakrabban filmkaravánokat és kultúr csoportokat küldenének erre a vidékre. A könyvtársak is ezt a célt szolgálják.

A magyar iskolákban a kétnyelvű oktatás nagy népszerűségnek örvend. Ezt az iskolapolitikat továbbra is folytatni kell, és e célból románul tudó tanügyi kádereket kell alkalmazni ezen a vidéken.

Ebben az évben 7 csángó gyermeket küldtek az erdélyi pedagógiai iskolákba, 6 lányt pedig óvónőképzőbe. Ezt az akciót még jobban ki kell szélesíteni, mert a csángók jobban bíznak a saját körükből kikerülő tanügyi káderekben.

A II. ciklus internátusaiba elhelyezett dolgozó parasztnok gyermekei nagyon gyengén öltözöttek és tankönyvük sincs. Ha ruhával és tankönyvvel el lehetne látni ezeket a gyermekeket, akkor a II. ciklus osztályai jobban benépesülhetnének. Az internátusok felszerelése is hiányos. Az L. Calugarai iskola internátusának még főzőfazeka sincs, egy ruhafőző bádogedényben főznek, ami veszélyezteti a tanulók egészségét.

Az ebben a beszámolómban vázolt tényeket terepszemle, és a csángóvidéki párt-, MNSZ- és tanügyi ellenőrző szervekkel, valamint a tanítókkal és a szülőkkel lefolytatott eszmecsere alapján állítottam össze.

Orbán János

Politikatörténeti Intézet Levéltára, Bányai László-hagyaték, 923. fond, 3. ő. e., Orbán János aláírásával hitelesített gépirat. Közli: Asszimiláció vagy kivándorlás? Források a moldvai magyar etnikai csoport, a csángók modern kori történelmének tanulmányozásához (1860–1989). A válogatást összeállította, sajtó alá rendezte, a bevezetőt és a jegyzeteket írta: Vincze Gábor. Erdélyi Múzeum-Egyesület–Teleki László Alapítvány, Budapest, 2004, 343–347.

²²⁶ Gyergyina János (Nagypatak, 1915 – Prezest, 1998) minorita szerzetesről van szó, aki 1947 és 1959 közt volt lézpedi plébános. 1959. január 9-én tartóztatták le, a jászvásári katonai törvényszék 9 év börtönbüntetésre ítélte, amnesztiával szabadult 1964-ben.

²²⁷ Gyergyótölgyest (valamint Gyimesbükköt) és környéküket az 1950-es közigazgatási reformmal csatolták el Csík megyétől, és kerültek át a moldvai Bákó tartományba.

²²⁸ Lehúzva: „a magyarok nem...”

RÁDULY MIHÁLY LÉSZPEDI TANÍTÓ FELJEGYZÉSE
A BÁKÓ TARTOMÁNYBAN MŰKÖDŐ MAGYAR ISKOLÁKKAL
KAPCSOLATOS KÉRDÉSEKRŐL

Lészped, 1951. december 11.

Lespezi községben:

Az 1950–51. tanévben 180 gyerek volt a magyar iskolában. Az idén a tanév megkezdése után k. b. 90 átíratkozot a román iskolába. A köség lakosága nincs jó véleményel a magyar tanítókról, mert p-u. *Farkas Gábor* igaz. Kovács Olga tanítónánél [*sic!*] alszik. A szülők felteszik a kérdést, hogy milyen nevelést ad a tanító ha ő neki a fenti erkölcstelen magatartása van.

Általában a magyar, vagy a román nyelven való tanítás kérdése az abban a köségekben vetődik fel *ahol román és magyar iskola is van* – p.u. *Pustinaban* ahol csak magyar iskola van ez a kérdés nem foglalkoztana a szülőket az iskolában a tanítás jól megy.

Nehézség ál fen a *Luizi-Călugări II. ciklus iskoláinál* – a gyerekek egyrésze mind egyre hazamennek 30–40 – km. vannak a gyerekek ide az iskolába behozva.

Helyes volna ezt az iskolát a következő tanévre *áthelyezni* egy olyan köségbe *ahónnan helyből volna legalább 10–15 hallgató az iskolába*, mert p-u *Luiziból helyi halgató csak 2 van.*

Általában panaszkodnak a tanítók, hogy nincs magyar nyelvű tankönyv – az iskolák hallgatóinak. Azt mondják, hogy az igénylést már haramszor is be adták, de a könyveket még mai napig nem kapták meg –

Oprea elvtársal beszéltem, és előkészítik a szabákat amire *Bányai* elvtársék menek.

Kardos elv. nem volt *Bakoba*, úgy hogy vele nem tutam beszélni s így egyéb konkrét ügyet nem tudok az iskolákkal. Mi telefonáltunk utána, hogy XII. 4-re jöjjön vissza.

Ráduly Mihály

Politikatörténeti Intézet Levéltára, Bányai László-hagyaték, 923. fond, 3. ő. e., ceruzával írt feljegyzés, betűhív közlés. Közli: Asszimiláció vagy kivándorlás? Források a moldvai magyar etnikai csoport, a csángók modern kori történelmének tanulmányozásához (1860–1989). A válogatást összeállította, sajtó alá rendezte, a bevezetőt és a jegyzeteket írta: Vincze Gábor. Erdélyi Múzeum-Egyesület – Teleki László Alapítvány, Budapest, 2004, 355.